

Tabriz Islamic Art University
1999

Exploring the methodology of evaluating residential satisfaction

Farhad Chegeni¹ , Mohsen Afshari² *

1. Ph.D. Student in Architecture, Art University of Isfahan, Faculty of Architecture and Urban Design, Isfahan, Iran

2. Associate Professor, Art University of Isfahan, Faculty of Architecture and Urban Design, Isfahan, Iran

Received: 2024/09/12

Accepted: 2024/11/24

Abstract

Architecture, with the goal of enhancing residents' living environments, pays special attention to improving the quality of residential spaces. A correct understanding of the satisfaction approach in residential environments requires an understanding of the nature of the satisfaction assessment process as an objective-subjective approach and the factors that influence it. The purpose of the present research is to identify the effects of the effective components in the satisfaction assessment process based on objective components (residents' experiences of physical changes in the environment) and subjective components (residents' emotional reactions to changes) within a conceptual framework. This research employs a qualitative approach that, while studying library documents and analyzing their content, has benefited from semi-structured interviews with environmental psychology experts and has explained the effective components in the satisfaction assessment process, their effects, and the relationship between these components within the framework of the satisfaction assessment process. The results of the research indicate that the residential satisfaction assessment process is based on residents' experience of physical changes and their emotional reactions to these changes, considering individual characteristics and differences. Residents' physical experience is derived from the components of environmental capability, self-extension, and the importance of the living environment, which initially form residents' mental frameworks. Residents' emotional reactions to changes in the environment create new mental anchor points and adaptation to new conditions in residents, which ultimately change residents' behavior in the environment and lead to their satisfaction with the residential environment.

Keywords:

Residential satisfaction, Bodily experience, Emotional assessment, Individual characteristics

*- Corresponding Author: m.afshary@aui.ac.ir

Introduction

“Residential satisfaction, as a component of overall life satisfaction, is a significant topic within the realm of residential environments. The importance of focusing on residential satisfaction stems from the fact that many policymakers in the housing sector cite improving residents’ satisfaction with their living environment as a primary goal ([Wang & Wang, 2016](#)). Residential satisfaction is a multidimensional concept that, in addition to physical environmental attributes, depends on understanding the needs and expectations of residents ([Aragones et al., 2017](#)). Furthermore, residential satisfaction is described as characterizing the interaction between an individual and their living environment (both physical and mental environment) and is considered an evaluation of tangible components of the physical environment while taking into account individuals’ emotional responses to environmental changes ([Bonaiuto et al., 2006](#)). The specific history of residential satisfaction can be traced back to the emergence of the concept of quality of life. Many experts consider satisfaction assessment to be the primary approach to improving the quality of the residential environment ([Mahachi, 2021](#)). The satisfaction assessment approach is regarded as a useful criterion for evaluating the quality of housing. In this approach, in addition to considering the physical and spatial components of the environment, residents’ emotional responses to environmental characteristics are taken into account, revealing the unpleasant aspects of the residential environment and predicting future conditions ([Van Poll, 1997](#)).

The primary research question is: What are the components of the residential satisfaction evaluation process? To answer this, it is essential to understand the how residents perceive the physical attributes of the environment by residents and how residents form emotional responses to these attributes. The focus of this research is to understand the perceptual process related to physical environmental changes and the nature of residents’ emotional evaluations influenced by changes in environmental attributes, which ultimately lead to changes in residents’ behavior and satisfaction.

Method

The method of data collection for this research was derived from primary documents and library resources, as well as semi-structured interviews with experts. The research was conducted in a qualitative manner as follows: after a thorough review of the literature and an understanding the nature of the satisfaction approach and the dimensions that influence its assessment, a semi-structured interview was designed and conducted with 10 experts in the field of environmental psychology to identify the effects of the effective components in satisfaction assessment and also to determine the individual and environmental indicators that influence it. The purpose of these interviews was to clarify the effects of the identified components on the satisfaction assessment process in residential environments. The interviewees were selected from architecture professors aged 35 to 60 years with diverse educational and work backgrounds (ranging from 5 to 30 years), considering various academic levels and an equal gender distribution (5 women and 5 men). It is noteworthy that the selection of these individuals was based on convenience sampling and they were purposefully exposed to the same questions in order to accurately determine the effects of factors influencing the residential satisfaction assessment process and identify the effective individual and environmental indicators. In the initial classification to determine the effective components and individual and environmental indicators, the findings of the content analysis of the texts were utilized. In the next stage, and in order to refine and understand the effects of the effective components in the satisfaction

assessment process and to explain the individual and environmental indicators, the interview data were used as a reference.

Results& Discussion

Based on the literature review conducted to address the research question, the obtained data were coded and categorized into three separate categories: 1) factors influencing residents' experiences of physical environmental changes, 2) understanding the emotional satisfaction evaluation process to understand the effects of the subjective dimension of satisfaction, and 3) factors related to individual and environmental differences among residents. Subsequently, the data obtained from the interviews were also cumulatively organized into these three categories, and their frequency was measured. The items that appeared repeatedly, in other words, reached information saturation, were the basis for the researchers' final analysis. The investigations conducted through semi-structured interviews, following extensive documentary and library studies, did not result in significant changes to the key concepts of the research on a large scale but merely helped to enrich, complete, and refine the obtained information. Additionally, regarding the selection of components related to individual and environmental differences among residents, based on experts' opinions, the factors of age, gender, education, and household composition were placed in the category of components related to individual differences, and the indicators of ownership, socio-cultural indicators, and length of residence were categorized as components of environmental differences. It is noteworthy that the mechanism of the satisfaction evaluation process in the research literature was fully confirmed by all interviewees. Therefore, the residential satisfaction evaluation process consists of understanding the nature of the components of experiencing physical environmental changes by residents, residents' emotional responses to changes in attributes, and considering individual and environmental differences among residents. It is in the continuation of understanding this ongoing process that the residential satisfaction evaluation process takes shape. Therefore, to comprehend the factors influencing residential satisfaction evaluation and the framework derived from these factors, it is essential to pay attention to the following points, which are explained below.

- Residents' experience of physical changes.
- The emotional evaluation process.
- Individual and Environmental Differences.

Conclusion

Assessing the process of satisfaction in residential environments encompasses a wide range of physical, social, and emotional/affective components. A critical review of the literature shows that the satisfaction assessment process is related to residents' experience of physical changes in the environment and their emotional reactions, considering individual and environmental differences. Therefore, to identify the effective components in the satisfaction assessment process and a suitable framework, it is necessary to address the aforementioned challenges; so that based on the stated challenges, effective components and a appropriate conceptual framework can be developed regarding the assessment of residential satisfaction process. When changes occur in the physical environment around individuals, these changes alter the capabilities of the environment and affect the residents' environmental experience. Perception of these stimuli and physical characteristics of the environment in residents leads to the formation and consolidation of self-extension,

which leads to the importance of the environment for residents and ultimately forms their initial mental framework of physical changes based on the perceived characteristics and the distinctions created.

شناخت فرآیند ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی

فرهاد چگنی^۱ , محسن افشاری^۲

۱. دانشجوی دکتری معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران
۲. دانشیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران

پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۱۴

دریافت: ۱۴۰۳/۶/۲۲

چکیده

معماری با هدف ارتقای محیط زندگی ساکنان، توجه ویژه‌ای به بهبود کیفیت محیط‌های مسکونی دارد. ارزیابی رضایتمندی از محیط‌های مسکونی نیز به منظور بهبود کیفیت زندگی و ارتقا رضایت ساکنان از محیط سکونت‌شان انجام می‌گیرد. در واقع، شناخت صحیح رویکرد رضایتمندی در محیط‌های مسکونی، مستلزم درک چستی ماهیت فرآیند ارزیابی رضایتمندی به عنوان یک رویکرد عینی-ذهنی و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آن است. هدف پژوهش پیش‌رو، شناخت تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند ارزیابی رضایتمندی بر پایه مؤلفه‌های عینی (تجربه تغییرات کالبدی محیط توسط ساکنان) و ذهنی (واکنش‌های عاطفی ساکنان نسبت به تغییرات) در قالب یک چارچوب مفهومی است. رویکرد پژوهش حاضر، کیفی است. در این رویکرد ضمن مطالعه اسناد کتابخانه‌ای از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته با متخصصان روانشناسی محیط بهره‌گرفته شده و به تبیین مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند ارزیابی رضایتمندی، تأثیرات آنها و ارتباط مؤلفه‌ها با یکدیگر در قالب چارچوب فرآیند ارزیابی رضایتمندی پرداخته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ارزیابی رضایتمندی مسکونی فرآیندی است که بر پایه دریافت تجربه تغییرات کالبدی ساکنان و واکنش‌های عاطفی آنها به این تغییرات، ضمن توجه به ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی صورت می‌گیرد. دریافت تجربه کالبدی ساکنان بر گرفته از مؤلفه‌های قابلیت محیط، خودگسترده‌گی و اهمیت محیط زندگی است که موجب شکل‌گیری اولیه چارچوب ذهنی ساکنان می‌شود. واکنش‌های عاطفی ساکنان به تغییرات به وجود آمده در محیط، سبب ایجاد نقاط لنگرگاهی جدید ذهنی و انطباق با شرایط جدید در ساکنان می‌شود که در نهایت، رفتار ساکنان در محیط را تغییر می‌دهد و به رضایتمندی آنها از محیط مسکونی منتهی می‌شود.

واژگان کلیدی

رضایتمندی مسکونی، تجربه کالبدی، ارزیابی عاطفی، ویژگی‌های فردی.

* - نویسنده مسئول مکاتبات: m.afshary@aui.ac.ir

©2024 by the Authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

۱. مقدمه

رشد سریع شهرنشینی در چند دهه اخیر که از آن به عنوان انقلاب شهری نیز یاد می‌شود، سبب بی‌توجهی به ابعاد کیفی زندگی انسان و افزایش مشکلات در محیط‌های مسکونی شده است. امروزه، بهبود کیفیت محیط‌های مسکونی یکی از اهداف مهم محققان و برنامه‌ریزان در حوزه‌های مختلف، نظیر معماری است (Pour Ahmad et al., 2017). توجه به محیط‌های مسکونی همواره به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان مورد توجه بوده است. امروزه، توسعه جوامع انسانی و تغییر شیوه زندگی و سکونت افراد سبب شده تا توجه طراحان و برنامه‌ریزان به کیفیت فضاها و محیط‌های ساخته شده به منظور تأمین رضایت ساکنان افزایش یابد. رضایتمندی ساکنان یکی از مباحث مهم و مورد توجه در پژوهش‌های مرتبط با محیط مسکونی است که تحت عنوان رضایتمندی مسکونی مطرح می‌شود (Ghosh, 2006).

رضایتمندی مسکونی از آنجا که بخشی از حوزه رضایتمندی عمومی از زندگی است، از موضوعات مورد توجه در زمینه محیط مسکونی به شمار می‌آید. اهمیت توجه به رویکرد رضایتمندی از محیط‌های مسکونی به این واقعیت بستگی دارد که بسیاری سیاست‌گذاران در حیطه سکونت و مسکن، بهبود رضایت ساکنان از محیط مسکونی را یکی از اهداف اصلی خود بیان می‌کنند (Wang & Wang, 2016). ارزیابی رضایتمندی از محیط مسکونی، مفهومی عینی و ذهنی است که به منظور ارزیابی آن در محیط‌های مسکونی، باید از یک طرف به تغییرات خصوصیات کالبدی محیط توجه کرد و از طرف دیگر، واکنش‌های عاطفی ساکنان به تغییرات خصوصیات محیط را که ناشی از ارزیابی عاطفی آنها است، مد نظر قرار داد (Keall et al., 2010). همچنین هر کدام از مراحل عینی و ذهنی بودن فرآیند ارزیابی رضایتمندی از مؤلفه‌های متعددی تشکیل شده است که در فرآیند ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی تأثیراتی دارند.

پرسش اصلی پژوهش حاضر آن است که مؤلفه‌های عینی و ذهنی در شکل‌گیری فرآیند ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی چه تأثیراتی دارند؟ به همین منظور، شناخت فرآیند ادراک خصوصیات کالبدی محیط توسط ساکنان و ارزیابی عاطفی آنها به منظور واکنش به خصوصیات محیط، ضروری

است. حیطه توجه پژوهش پیش‌رو، درک فرآیند ادراکی مرتبط با تغییرات کالبدی محیط و بررسی ماهیت ارزیابی عاطفی ساکنان در پاسخ به این تغییرات است. این فرآیند در نهایت موجب شکل‌گیری ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام گرفته در خصوص رویکرد رضایتمندی مسکونی، اغلب به معرفی شاخص‌های تأثیرگذار فردی و محیطی مؤثر بر رضایتمندی ساکنان در محیط‌های مختلف مسکونی پرداخته‌اند. در این پژوهش‌ها به ندرت فرآیند ارزیابی رضایتمندی و مؤلفه‌های مؤثر بر آن تبیین شده است. به صورت کلی، مطالعات پیشین در خصوص ارزیابی رضایتمندی را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم کرد:

الف- تعیین شاخص‌های مؤثر در ارتباط با ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی (Sakariyau et al., 2023; Kabisch et al., 2022; Nadoomi et al., 2022; Rezaei Khaboushan & Nemati Mehr, 2021; Aminian, 2019; Charkhchian, 2019; Abidin et al., 2019; Aigbavboa et al., 2016; Raficlan et al., 2016 & Thwala, 2016). با بررسی و مرور پژوهش‌های صورت گرفته در دسته اول، در خصوص ارزیابی رضایتمندی از محیط‌های مسکونی، مشخص می‌شود که شاخص‌های فردی و محیطی ساکنان در محیط سکونت در قالب ویژگی‌هایی نظیر: سن، جنسیت، سابقه سکونت، ترکیب خانوار، تحصیلات، مالکیت، وضعیت اجتماعی-اقتصادی، نوع مسکن (ویلائی و آپارتمانی) در ارزیابی فرآیند رضایتمندی، تأثیرگذار هستند.

ب- فهم ماهیت اولیه فرآیند ارزیابی رضایتمندی (Barzegaran, 2020; Aslanian et al., 2020; TaherTolo Del et al., 2020; Aragonés et al., 2017; Teck-hong, 2012; Dekker et al., 2011). مرور پژوهش‌های صورت گرفته در دسته دوم، مشخص می‌کند که رویکرد رضایتمندی از محیط مسکونی در اصل یک احساس منتج از ادراک است که در ابعاد مختلف سعی دارد به شناخت و ارزیابی رابطه انسان و محیط بپردازد. همچنین مشخص می‌شود که رضایتمندی از محیط مسکونی مفهومی چند بعدی است که علاوه بر خصوصیات محیط عینی، وابسته به درک نیازها و توقعات ساکنان نیز است.

فردی و محیطی تاثیرگذار بر آن، انجام شد. هدف از انجام این مصاحبه‌ها روشن ساختن تأثیرات مؤلفه‌های به‌دست آمده بر روند ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی بود. افراد مورد مصاحبه از اساتید رشته معماری بودند که با توجه به سوابق آموزشی و کاری متنوع (۵ تا ۳۰ سال) و در محدوده سنی ۳۵ تا ۶۰ سال انتخاب شدند. در این پژوهش به منظور ایجاد تنوع در نمونه، مراتب مختلف علمی و توزیع جنسیتی برابر (۵ نفر زن و ۵ نفر مرد) نیز در نظر گرفته شد. قابل توجه است که نحوه انتخاب این افراد به صورت نمونه‌گیری در دسترس بود و در معرض سئوالات یکسان به گونه‌ای هدفمند به منظور تدقیق تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر بر فرآیند ارزیابی رضایتمندی مسکونی و تعیین شاخص‌های فردی محیطی تأثیرگذار، قرار گرفتند. در دسته‌بندی اولیه به منظور تعیین مؤلفه‌های مؤثر و شاخص‌های فردی محیطی از یافته‌های تحلیل محتوای متون استفاده شد. سپس در مرحله بعد و به منظور تدقیق و شناخت تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند ارزیابی رضایتمندی و تبیین شاخص‌های فردی و محیطی تأثیرگذار، داده‌های مصاحبه‌ها مورد استناد واقع گردید.

۴. مبانی نظری

می‌توان ریشه‌های پژوهش در حوزه رضایتمندی مسکونی را به دوران ظهور مقوله کیفیت زندگی و بعد از آن مرتبط دانست. این درحالی است که بسیاری از صاحب‌نظران، ارزیابی رضایتمندی را رویکرد اصلی کیفیت بخشی به محیط مسکونی می‌دانند (Mahachi, 2021). رضایتمندی مسکونی مفهومی چند بعدی است که علاوه بر خصوصیات محیط عینی، وابسته به فهم نیازها و توقعات ساکنان است (Aragones et al., 2017). رویکرد رضایتمندی مسکونی را توصیف‌کننده تعامل فرد با محیط سکونتش (محیط عینی و محیط ذهنی) می‌دانند و به صورت ارزیابی مؤلفه‌های محسوس محیط کالبدی و درنظرگیری واکنش‌های عاطفی افراد نسبت به تغییرات محیط، در نظر می‌گیرند (Bonaiuto et al., 2006). رویکرد ارزیابی رضایتمندی، به عنوان معیار مفیدی برای ارزیابی کیفیت مسکن در نظر گرفته می‌شود. در این رویکرد، علاوه بر توجه به تجربه تغییرات کالبدی محیط توسط ساکنان، ارزیابی عاطفی ساکنان نسبت به تغییر خصوصیات محیط نیز در نظر

بیشتر پژوهش‌های انجام شده در رابطه با رویکرد رضایتمندی مسکونی، به معرفی شاخص‌های تأثیرگذار فردی و محیطی بر ارزیابی این رویکرد در محیط‌های مختلف مسکونی (محل‌ای، محیط مسکن) پرداخته‌اند. بخش دیگری از پژوهش‌های انجام شده در خصوص رویکرد رضایتمندی مسکونی بر اساس مؤلفه‌های کالبدی به تحلیل محیط‌های مسکونی پرداخته‌اند. با توجه به هدف معماری در ارتقای کیفیت در محیط‌های مسکونی، تبیین تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند ارزیابی رضایتمندی به منظور بهبود کیفیت محیط مسکونی و نیز درک چستی فرآیند ارزیابی ادراک خصوصیات محیط و واکنش‌های عاطفی ساکنان به آن، ضروری به نظر می‌رسد. پژوهش پیش‌رو با رویکردی مفهومی از رویکرد رضایتمندی در محیط مسکونی به دنبال شناخت چستی تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند ارزیابی رضایتمندی در قالب یک چارچوب مفهومی است. فقدان چارچوب نظری مناسب در درک فرآیند ارزیابی رضایتمندی و شناخت تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر بر ارزیابی آن که از طرفی وابسته به ادراک تغییرات خصوصیات محیطی توسط ساکنان و همچنین ارزیابی عاطفی ساکنان از تغییرات کالبدی به وجود آمده بوده، مشخص می‌شود.

۳. روش تحقیق

پژوهش حاضر سعی بر یافتن تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر بر فرآیند ارزیابی رضایتمندی ساکنان در محیط‌های مسکونی دارد. با توجه به ماهیت پیچیده و چند بعدی بودن موضوع که بر چستی تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر بر فرآیند ارزیابی رضایتمندی مسکونی تمرکز دارد، پژوهش از منظر هدف، پژوهشی بنیادین است. همچنین رویکرد پژوهش حاضر، رویکردی کیفی محسوب می‌شود. رویکردهای کیفی را می‌توان برای به دست آوردن جزئیات ظریف از پدیده‌هایی نظیر احساس و عواطف و فرآیندهای ذهنی به کار برد، که آموختن درباره آنها با استفاده از روش‌های متعارف پژوهش دشوار است (Strauss & Corbin, 2018). روش جمع‌آوری داده‌های پژوهش بر گرفته از اسناد و منابع کتابخانه‌ای دست اول و مصاحبه نیمه ساختار یافته با صاحب‌نظران است. پیشبرد تحقیق در قالب روش کیفی بدین شرح بوده که پس از مرور مفصل ادبیات تحقیق و درک چستی رویکرد رضایتمندی و ابعاد تأثیرگذار بر ارزیابی آن، مصاحبه‌ای نیمه ساختار یافته طراحی و با ۱۰ نفر از متخصصان حوزه روانشناسی محیط به منظور شناخت تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر در ارزیابی رضایتمندی و همچنین تعیین شاخص‌های

گرفته می‌شود (Van poll, 1997). آنچه در ارتباط با ارزیابی رویکرد رضایتمندی در محیط‌های مسکونی قابل توجه است، در نظرگیری تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان در ارزیابی این فرآیند است (Abizadeh, 2023). در پژوهش حاضر، تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان در قالب مؤلفه‌هایی نظیر سن، جنسیت، سابقه سکونت، ترکیب خانوار، تحصیلات، مالکیت، موقعیت اجتماعی-اقتصادی، نوع مسکن مدنظر قرار می‌گیرد.

مرور دیدگاه نظری پژوهش با توجه به ماهیت رویکرد رضایتمندی که وابسته به دو بُعد عینی و ذهنی است، در دو محور اصلی صورت می‌گیرد. نخست شناخت مؤلفه‌های مؤثر در تجربه تغییرات کالبدی محیط توسط ساکنان که در برگیرنده بُعد عینی رضایتمندی است. دوم، در نظر گرفتن توقعات و ارزش‌های ساکنان در محیط کالبدی که وابسته به ارزیابی عاطفی ساکنان از تغییرات به وجود آمده است و بُعد ذهنی رضایتمندی را شامل می‌شود. همچنین با توجه به پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارزیابی فرآیند رضایتمندی در محیط‌های مسکونی در نظر گرفتن تفاوت‌های محیطی و فردی تأثیرگذار در رویکرد رضایتمندی به ارزیابی بهتر این رویکرد در محیط‌های مسکونی کمک شایانی می‌کند.

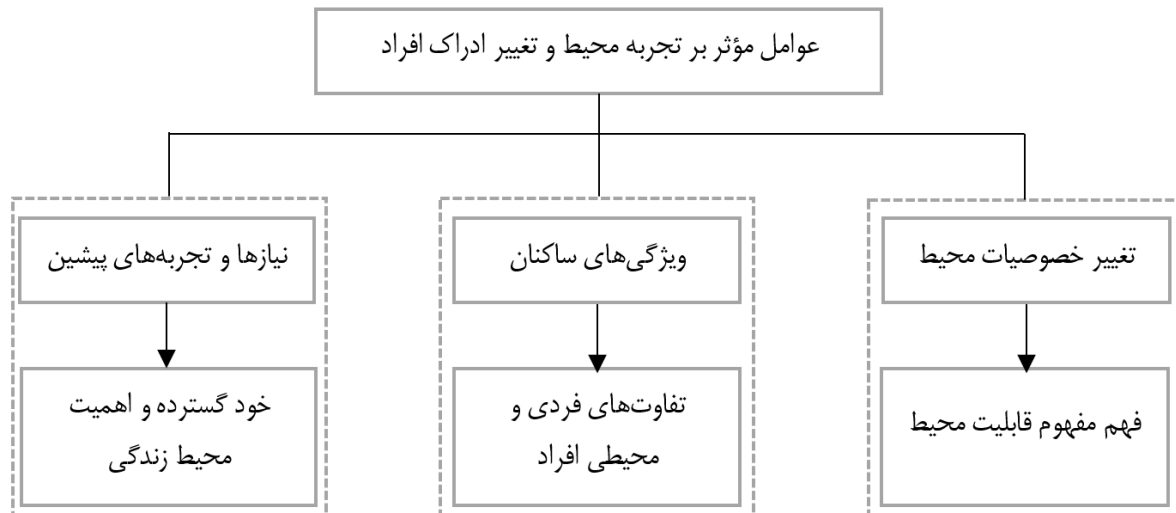
۴-۱. تجربه تغییرات کالبدی محیط توسط ساکنان

ارزیابی بُعد عینی رضایتمندی بر اساس تجربه تغییرات کالبدی ساکنان از محیط تعریف می‌شود. شناخت از نوع و چگونگی تأثیرات محیط بر انسان، می‌تواند وی را در هماهنگ شدن با محیط و تغییرات جاری در آن توانمند کند. بنابراین، مفاهیم مرتبط با ارتباط انسان و همچنین محیط به عنوان ظرف حضور انسان و پدیده تغییرات، بستر مناسبی به منظور درک تجربه تغییرات محیط و ادراک حاصل از آن، فراهم می‌آورد. ارزیابی عینیت محیط، درک روابط میان انسان و محیط را شامل می‌شود که هدف آن شناخت خصوصیات محیط در جهت تعامل با ساکنان است (Salama et al., 2023). عینیت محیط با خصوصیات کالبدی محیط در ارتباط است. ساکنان محیط نیز هر کدام ویژگی‌های فردی-اجتماعی متفاوتی دارند. بنابراین در نظر گرفتن تفاوت‌ها و ویژگی‌های افراد در عینیت محیط که ارزیابی بُعد عینی رضایتمندی را شامل می‌شود،

قابل تأمل است (Mohajer et al., 2021). ایتلسون بیان می‌کند که تجربه تغییرات محیط به وسیله افراد، به طور مؤثری بر تغییر ادراک آنها از محیط نقش دارد. تجربه تغییرات کالبدی محیط، موجب شکل‌گیری تغییر ادراک ساکنان می‌شود (Carmona et al., 2010). ادراک، فرآیند کسب اطلاعات از محیط پیرامون افراد است و نقطه‌ای است که شناخت و واقعیت به هم می‌رسند. پدیده ادراک، فرآیند ذهنی است که در طی آن تجارب حسی معنادار می‌شوند و افراد از طریق آن، روابط میان امور و معنای اشیا را در می‌یابند (Reshad, 2021). مباحث مربوط به ادراک محیط توسط افراد، بخش زیادی از ادبیات مربوط به رابطه انسان و محیط را به خود اختصاص می‌دهد (Bonnes & Bonaiuto, 2003).

مطالعات انجام شده در خصوص تجربه محیط توسط افراد، بیشتر بر عوامل غیر محیطی تمرکز دارند. راپاپورت عوامل اثرگذار بر تجربه محیط‌های مصنوع را به تجربه‌های پیشین و پیشینه فرهنگی اجتماعی نسبت می‌دهد. گروتز، نیز این عوامل را شامل عوامل اجتماعی و ذهنی تفاوت‌های فرهنگی (Kazemi & Behzadfar, 2013) می‌داند. لنگ نیز شخصیت فردی، تجربه‌های پیشین، انگیزش‌ها و محیط فردی (Lang, 2007) را به عنوان عوامل کلیدی معرفی می‌کند. کارمونا نیز تحولات اجتماعی و فرهنگی، تجربیات شخصی و تفاوت‌های شخصی را در این زمینه، مهم می‌داند (Carmona et al., 2010). برادی و همکاران، سابقه سکونت، عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را به عنوان عوامل مؤثر بر تجربه محیط‌های مسکونی معرفی می‌کنند (Brody et al., 2004). ویشر، عوامل کالبدی محیط، علایق، انتظارات، زمینه‌های اجتماعی و زمان را در این زمینه، مهم می‌داند (Vischer, 2008). ساتوس و همکاران نیز عوامل فیزیکی و کالبدی محیط، تفاوت‌های اجتماعی و شاخص‌های فردی را از جمله عوامل مؤثر بر ادراک و تجربه محیط‌های مصنوع می‌دانند (Santos et al., 2009). نیسر تجربه محیط را فرآیندی هدفمند و آن را وابسته به فرهنگ، نگرش و ارزش‌های حاکم بر تفکر فرد ادراک‌کننده می‌داند (Neisser, 2003).

مؤلفه‌های مؤثر بر تجربه محیط‌های مسکونی و تغییر ادراک ساکنان را به طور خلاصه می‌توان در سه دسته طبقه‌بندی کرد (شکل ۱). دسته اول، خصوصیات محیطی که در حقیقت

شکل ۱: عوامل مؤثر بر تجربه محیط و تغییر ادراک افراد (Johnson et al., 2018)

است (Afshari, 2022). بنابراین، نقطه مقابل ادراک افراد، وجود قابلیت در محیط است. قابلیت‌های یک محیط، امکانات مختلفی هستند، که یک محیط اعم از طبیعی و یا ساخته شده در اختیار انسان قرار می‌دهد. چمر، قابلیت‌ها را ارتباطی میان توانمندی‌های انسان و خصوصیات محیط می‌داند و به عنوان یک ارتباط، قابلیت‌ها واقعی و قابل درک هستند؛ ولی بخشی از ویژگی‌های یک موجود و محیط به حساب نمی‌آیند. درک قابلیت‌های یک محیط، بسته به نیازها و تفاوت‌های افراد است (Lang, 2007).

توجه به قابلیت‌های یک محیط به عنوان یک زمینه ارتباطی بسیار قوی برای طراحی محیط‌های مسکونی مدنظر بوده است (Maier & Fadel, 2009). قابلیت‌های یک محیط به دو دسته مستقیم و غیر مستقیم تقسیم می‌شود. قابلیت مستقیم، مانند تأمین فعالیت‌ها توسط محیط است. در حالی که قابلیت غیر مستقیم شامل مواردی مانند معانی نمادین است که به همبستگی الگوها با یک مرجع و سودمندی یک الگو بستگی دارد (Lang, 2007). یک محیط، دارای قابلیت‌های گوناگونی است که استفاده از این قابلیت‌ها به چهار عامل بستگی دارد: ۱- نیازهای افراد و استفاده‌کنندگان از محیط، ۲- تفاوت‌های فردی افراد (جسمی و ذهنی)، ۳- تجربه افراد از قابلیت‌ها و ۴- چگونگی ساخت و آرایش شکلی محیط مورد استفاده (Motalebi, 2006). در نتیجه، قابلیت‌ها دوگانگی شیء-ذهن

ویژگی‌های پیکره‌بندی فضایی محیط را شامل می‌شود و در قالب مفهوم قابلیت‌های محیط تعریف می‌شود. دسته دوم ویژگی‌های فردی است که آن را می‌توان در دو گروه قرار داد: نخست، تفاوت‌های شخصیتی فرد نظیر سن، جنس، سطح تحصیلات و غیره است و دوم تفاوت‌های اجتماعی-فرهنگی فرد در یک جامعه. در این میان، دسته سوم هم شامل نیازها، ارزش‌ها، تجربه‌های پیشین و سابقه آشنایی با محیط است که در قالب مفاهیم خودگسترده و اهمیت محیط زندگی برای افراد، تعریف می‌شود (شکل ۱) (Johnson et al., 2018). همان‌طور که مشخص شد، درک عوامل مؤثر بر تجربه محیط توسط ساکنان که فرآیند ارزیابی بُعد عینی رضایتمندی از محیط‌های مسکونی را مشخص می‌کند، در قالب درک چستی مفاهیم قابلیت محیط، خود گسترده و اهمیت محیط زندگی بیان می‌شود که در ادامه، به هر یک از آن‌ها پرداخته می‌شود.

۴-۱-۱. مفهوم قابلیت محیط

راپپورت در دیدگاه احتمال‌گرایی محیطی، خاطر نشان می‌کند که اگر چه محیط کالبدی امکانات لازم برای بروز رفتار به انتخاب شخص را فراهم می‌آورد، اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که احتمال انتخاب تعدادی از پدیده‌های موجود در یک محیط کالبدی از سوی مردم، بیشتر از سایر انتخاب‌ها

را از بین می‌برند. به عبارت دیگر، قابلیت‌ها به طور برابر واقعیات محیطی و واقعیات رفتاری را شامل می‌شوند که هم عینی و هم ذهنی هستند. بنابراین، قابلیت‌های یک محیط به طور هم‌زمان به مکمل بودن ادراک‌کننده و محیط اشاره دارد. این امر نه دلالت بر ویژگی‌های عینی دارد و نه به ویژگی‌های ذهنی، بلکه هم‌زمان به هر دوی آنها اشاره می‌کند (Dorr et al., 2009).

قابلیت‌های محیط یک چارچوب برای بیان ویژگی‌های ارتباط انسان و محیط است که به کمک تغییر خصوصیات محیط (صفات کالبدی)، موجب تغییر محیط پیرامون افراد می‌شود. تغییر قابلیت‌ها در محیط‌های مسکونی، سبب تغییر ادراک افراد و دگرگونی تجربه محیطی برای آنها می‌شود. ارزیابی بُعد عینی رضایتمندی بر اساس تجربه محیط توسط ساکنان و در پی آن، تغییر ادراک، آغاز می‌شود. این در حالی است که ساکنان محیط، خود بخشی از نظام فرآیند ادراکی و تجربه محیطی هستند. در فرآیند ادراک محیط، جداسازی افراد از محیط دشوار است. زیرا این دو همیشه در حال تعامل هستند. بنابراین، در فرآیند ادراک، مؤلفه‌های غیر محیطی نیز مؤثر به نظر می‌رسند. مؤلفه‌های غیر محیطی در قالب مفاهیم خود گسترده و اهمیت محیط برای ساکنان قابل تعریف هستند.

۴-۱-۲. مفهوم خود گسترده^[۱]

ارزیابی مستمر افراد از تغییرات ایجاد شده در محیط کالبدی، در ارتباط با مفهوم خود گسترده قرار دارد (pendar& Zekavat, 2017). به عقیده بلک، انتخاب محیط زندگی و تغییراتی که افراد در تعامل با ارزش‌ها و باورهایشان در ارتباط با محیط صورت می‌دهند، بیانی از مفهوم «خود گسترده» است. در حقیقت، اشیائی که فرد تهیه می‌کند و محیطی که فرد در جهان فیزیکی انتخاب می‌کند، همگی بیانی از «خود گسترده» است (Belk, 1988). حال، نیز مفهوم «خود گسترده» را به عنوان ابزاری برای نشان دادن تصورات خود به دیگران معرفی می‌کند. منظر خانه، طراحی و شخصی‌سازی خانه، بیانگر تصور فرد از خود است که سبب می‌شود دیگران از عقاید، ارزش‌ها، سطح زندگی و شیوه زندگی او آگاه شوند (Hull, 1992).

رأپاپورت سه گونه اصلی از خصوصیات و عناصر محیط

کالبدی را برای بیان مفهوم خود گسترده افراد ارائه می‌دهد. گونه نخست عناصری هستند که خصوصیات ثابتی ندارند و قابل تغییر می‌باشند، نظیر: حفظ فاصله از افراد، شکل بدن و طرز ایستادن، حرکت در حین سخن گفتن، طرز نگاه کردن و روش صحبت کردن. گونه دوم عناصری هستند که خصوصیات نیمه‌ثابت دارند و می‌توانند تغییر کنند، نظیر: مبلمان، گیاهان، نشانه‌ها و پنجره‌ها. گونه سوم نیز عناصری هستند که خصوصیات ثابت دارند. این عناصر به ندرت و یا بسیار آهسته تغییر می‌کنند و یا اصلاً تغییر پذیر نیستند که شامل: ساختار کلی ساختمان‌ها، پیاده‌روها و خیابان‌ها می‌شوند (Rapoport, 2005). هریک از سه سطح خصوصیات ثابت، نیمه ثابت و غیر ثابت در محیط‌های مسکونی می‌توانند بیانی از مفهوم «خود گسترده» باشند. محیط‌های مسکونی که بر گرفته از سه سطح خصوصیات هستند، غالباً نمادهایی از ارزش‌ها، عقاید و رفتارهای دیگران را ارائه می‌دهند. در محیط‌های مسکونی، ساکنان احساس مناسبی نسبت به تغییرات کالبدی- فضایی که متفاوت با ارزش‌ها و باورهای آنان صورت می‌گیرد، ندارند. زیرا در این حالت، تصور فرد از خود و یا سیستم ارزشی‌اش با تصویری که از طریق محیط مصنوع در او ایجاد می‌شود، متفاوت است. بنابراین شخص ضمن احساس بیگانگی با محیط پیرامون خود به دنبال بازگرداندن و ترمیم هویت از دست رفته خود است (Pourdehimi, & Nourtaghani, 2013). تأمین خصوصیات محیطی و تغییرات در آنها به نفع ساکنان، سبب سازگاری ذهنی و تثبیت خودگسترده در آنها می‌شود. سازگاری ذهنی نیز سبب به وجود آمدن مطلوبیت فضایی و رضایتمندی ساکنان در محیط‌های مسکونی می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت که ساکنان بر مبنای تغییر خصوصیات محیطی، احساس خودگسترده می‌کنند و در صورت تأمین خواسته‌ها و نیازهای افراد از تغییرات به وجود آمده، خودگسترده آنها نسبت به محیط تثبیت می‌شود.

۴-۱-۳. اهمیت محیط زندگی

چگونگی رابطه انسان و محیط، بنا به نگرش انسان و کیفیت محیط، ابعاد متفاوتی دارد. وجهی از این رابطه برخاسته از ابعاد جسمانی و ذهنی انسان است. موضع‌گیری افراد در خصوص کیفیت محیط، برگرفته از ابعاد روانشناسانه آنها

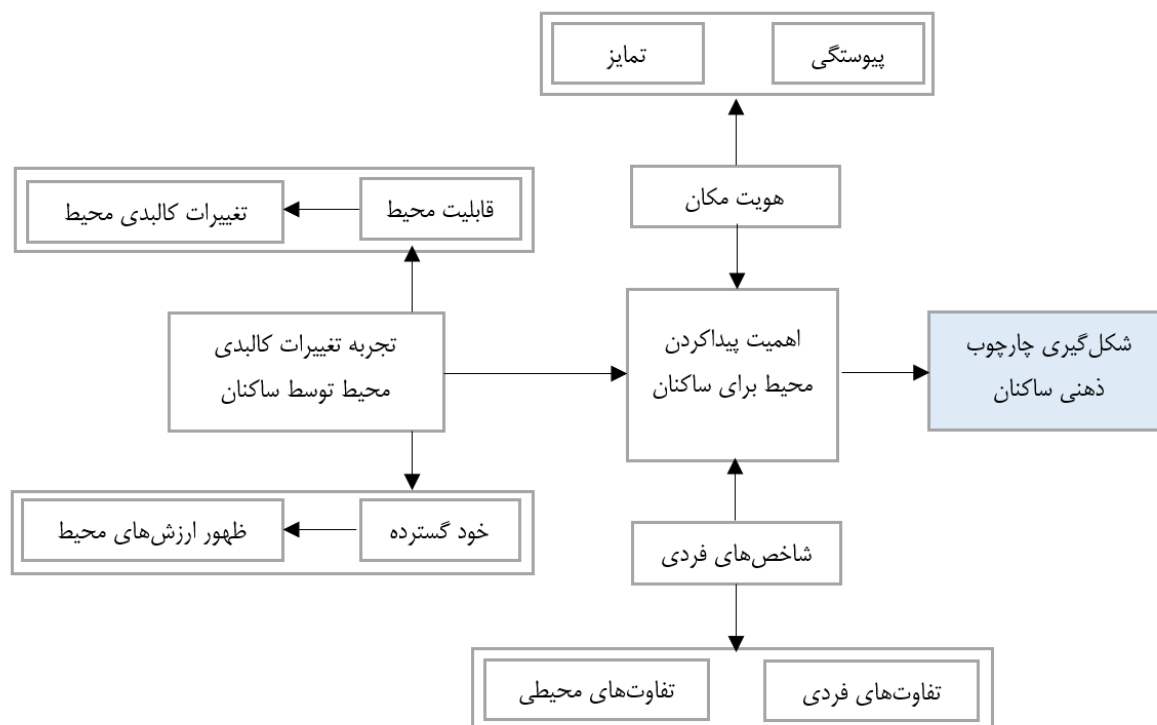
است، به طوری که کیفیت واحد محیط برای انسان‌های متفاوت، یکسان نیست. وجه دیگر از این رابطه، معلول محیط و کیفیت آن است. بی‌شک هرچه محیط از لحاظ کیفی غنی‌تر شود، این رابطه پررنگ‌تر می‌شود. جک نسر، به یادآوردن محیط و اهمیت آن را دو موضوع جداگانه می‌داند. به عقیده او، محیطی را که افراد به یاد می‌آورند، الزاماً برای آنها دارای اهمیت نیست. در واقع برای افراد، محیط‌های مختلف به خاطر تمایزشان از یکدیگر و یا استفاده خاص، دارای اهمیت هستند که این تمایزات و تفاوت‌ها سبب تشکیل چارچوب ذهنی افراد نسبت به محیط‌های مختلف می‌شوند (Nasar, 2011).

کانتز اختلاف میان افراد را در ارزیابی اهمیت محیط، نه تنها وابسته به خصوصیات و تنوع محیط‌ها، بلکه ناشی از تفاوت‌های میان افراد می‌داند. ارزیابی محیط، به معنای ارزش‌گذاری تصورات ساکنان از فضای درک شده، به اضافه تجربه شخصی و توقعات آنها است (Canter, 1977). تفاوت‌های فردی در قالب مؤلفه‌هایی مانند سن، جنسیت، طول مدت اقامت، موقعیت اجتماعی، سطح درآمد، تحصیلات، وضعیت ازدواج و غیره قابل بررسی است. پژوهش‌های صورت گرفته مؤید این نکته است که ارتباط سن با طول مدت اقامت، یکی از عوامل اصلی پیش‌بینی کننده اهمیت محیط برای ساکنان آن است (Twigger-Ross & Uzzell, 1996).

مطالعات صورت گرفته، بیان می‌کنند که افراد متأهل نسبت به افراد مجرد بیشتر به محیط زندگی خود اهمیت می‌دهند (Casakin et al., 2009). تورلیفسدوتیر، به بررسی نقش جنسیت در انتخاب فضای باز پرداخته است. نتایج پژوهش او، بر اهمیت توجه به نیازها و خواسته‌های جنس مؤنث در طراحی فضای باز تأکید دارد. به عقیده او، مردان به راحتی هر فضایی را برای فعالیت انتخاب می‌کنند، حتی خیابان و معابر عمومی؛ اما خانم‌ها در انتخاب محل برای فعالیت‌هایشان دقت بیشتری دارند (Thorleifsdottir, 2008). در پژوهشی دیگر، به تأثیر عامل آجاره‌نشینی بر اهمیت محیط برای افراد در شهر سنزن چین پرداخته شده است. این پژوهش بیان می‌کند که تعداد اندکی از آجاره‌نشینان به محیط زندگی خود اهمیت می‌دهند. به عقیده محققان این پژوهش، پردشدگی شهری و دور بودن از امکانات رفاهی، عامل اصلی در توجه کمتر افراد به اهمیت محیط زندگی، معرفی شده است (Li et al., 2023).

کالستروم، در پژوهشی که در ارتباط با اهمیت محیط زندگی برای افراد در کشور سوئد انجام داده به این نتیجه رسیده است که اهمیت محیط زندگی برای افراد، رابطه مستقیم با ارزش‌های آنها دارد. او در پژوهش خود که در سطح مسکن‌های آپارتمانی شهری انجام شده است، بیان می‌کند که ساکنان به وسیله اهمیت دادن به محیط زندگی خود به دنبال ارتقا هویت خود هستند (Kallstrom & Hultman, 2018). در بسیاری از پژوهش‌ها که در این حوزه انجام شده، هویت مکان از مؤلفه‌های اهمیت آن برای ساکنان معرفی شده است (Williams & Roggenbuck, 1989; Wynveen, et al., 2017; Peng et al., 2020). نخستین مطالعاتی که هویت را یک فرآیند دارای اجزا معرفی کرده، مطالعات بریکول است. بریکول، سه جزء اصلی احراز هویت را «تمایز» و یا منحصر به فرد بودن، «پیوستگی» آشنا بودن در عین تغییر و تحول و «عزت نفس» می‌داند. در مطالعات اخیر وی، بُعد «خودکفایی» نیز به موارد پیشین افزوده شده است (Twigger-Ross & Uzzell, 1996). الگوی احراز هویت بریکول، چارچوب مطالعات بسیاری از پژوهش‌ها در خصوص فرآیند هویت‌یابی شده است. پژوهشگران متعددی مانند راس و اوزل در محیط مسکونی لندن، کیم، در خصوص محیط شهری، گو و رایان، در بافت گردشگری پکن و دواپر و همکاران، در محیط شهری استرالیا، همگی از چارچوب فرآیند هویت‌یابی بریکول استفاده کرده‌اند (Kim, 2004; Gu & Ryan, 1996; Ross & Uzzell, 2008; Dwyer et al., 2019).

این واقعیت که محیط‌ها به یک اندازه برای افراد دارای اهمیت نیستند، واقعیتی غیر قابل انکار است. اهمیت محیط‌های مختلف برای افراد، بر اساس آنکه افراد تا چه اندازه با محیط آشنا هستند (عامل پیوستگی هویت مکان) و تا چه اندازه یک محیط غیر معمول به نظر می‌رسد (عامل تمایز هویت مکان)، قابل تشخیص است. فرآیند هویت مکان به پیوند میان انسان و مکان و عوامل تأثیرگذار بر این پیوند اشاره می‌کند که در تجربه تغییرات خصوصیات محیط به وسیله انسان تأثیرگذار است. این در حالی است که از عوامل تأثیرگذار بر ادراک تغییرات خصوصیات محیط که بر گرفته از رابطه انسان و محیط است، علاوه بر هویت مکان می‌توان به تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان اشاره کرد. تفاوت‌های فردی و

شکل ۲: اجزای مؤثر در شکل‌گیری چارچوب ذهنی ساکنان از تغییرات محیط

مسکونی‌شان باشند. ارزیابی فرآیند رضایتمندی در محیط‌های مسکونی به ابعاد ذهنی افراد از جمله ذهنیت و اهداف آن‌ها نیز وابسته است. بُعد ذهنی رضایتمندی، برخلاف بُعد عینی آن، دارای بار ارزشی است و به خوب بودن، مثبت بودن، مطلوب و دلخواه بودن و مناسب بودن دلالت دارد. فرآیند بُعد ذهنی رضایتمندی از محیط به عوامل مختلفی وابسته است از جمله اینکه: چه شخصی آن را ارزیابی می‌کند، این ارزیابی بر اساس متناسب بودن با چه هدف و انتظاراتی انجام می‌شود و چه چیزی برای فرد ارزیاب، استاندارد، اولویت و ارزش محسوب می‌شود (Ronn, 2011). موضوع مهم در رابطه با بُعد ذهنی رضایتمندی، شکل‌گیری عواطف مثبت و منفی ساکنان نسبت به محیط است که بر اساس واکنش‌های عاطفی آن‌ها به محیط شکل می‌گیرند و بر قضاوت آن‌ها در خصوص رضایتمندی و یا نارضایتی از محیط تأثیر می‌گذارند. بر اساس تحقیق پروتو، عدم وجود واکنش عاطفی افراد به محیط، سبب کاهش حس رضایتمندی سکونتی در آن‌ها می‌شود (Broto et al., 2010). به همین منظور، شناخت فرآیند ارزیابی بُعد ذهنی رضایتمندی با

هویت مکان بیانگر رابطه دو سویه میان ساکنان و محیط پیرامون آن‌ها است که در تشخیص تمایز و اهمیت محیط برای افراد، نقش اساسی دارد و چارچوب ذهنی ساکنان را از محیط‌های مختلف پیرامون، تشکیل می‌دهند (شکل ۲). فرآیند ارزیابی رضایتمندی محیط مسکونی به تنهایی با ارزیابی بُعد عینی که برگرفته از ادراک صفات کالبدی محیط است و سبب تغییر تجربه کالبدی برای ساکنان شده، حاصل نمی‌شود. بلکه رضایتمندی از محیط مسکونی، علاوه بر بُعد عینی، به ذهنیت و اهداف مخاطب نیز بستگی دارد (بُعد ذهنی) و شامل عکس‌العمل‌های عاطفی ساکنان نیز می‌شود. در ادامه، فرآیند ارزیابی ذهنی رضایتمندی که مفهومی ارزشی و وابسته به واکنش‌های عاطفی ساکنان است، بیان می‌شود.

۲-۴. واکنش‌های عاطفی ساکنان نسبت به تغییرات

ویژگی‌ها و صفات کالبدی محیط به تنهایی نمی‌توانند عامل اصلی تعیین‌کننده در ارزیابی رضایت افراد از محیط

صحنه به دلیل در معرض صحنه‌های قبلی قرار گرفتن، تغییر می‌کند که این امر توسط نظریه سطح انطباق توضیح داده می‌شود (Russell & Lanius, 1984).

نظریه سطح انطباق اشاره به نقش تجربه حسی دارد. این موضوع بیان می‌کند که ادراک و تجربه چیزهایی نظیر احساسات، عواطف و ارزش‌ها بر اساس تجربه‌های قبلی فرد متغیر است. به عنوان مثال، افرادی که در محیط شلوغ زندگی می‌کنند، نسبت به شلوغی و ازدحام انطباق‌پذیر شدند و استانداردهای متفاوتی نسبت به شلوغی در ذهن آنها شکل می‌گیرد (Nasar, 1998). بر اساس نظریه سطح انطباق، اگر یک محرک خوشایند، تبدیل به یک جنبه برجسته از زمینه قضاوت شود، سطح انطباق به سمت آن گرایش پیدا می‌کند و در نتیجه، سایر محرک‌ها به نظر، کمتر خوشایند می‌آیند و به لحاظ نظری این تأثیر باید در ابعاد مثبت و منفی ارزیابی از محیط محتمل باشد. بر این اساس، هر گونه تغییر ویژگی‌های کالبدی در محیط، لازم است به عنوان عامل ایجاد تغییر در تعریف شاخص‌های مؤثر در ارزیابی مورد توجه قرار گیرد. مشاهده هر گونه تصویر لنگرگاهی و خوشایند در ارزیابی بعدی از فضا تأثیر می‌گذارد و سطح انطباق افراد را به سمت آن نقطه لنگرگاهی تغییر می‌دهد (Russell & Ulrich, 1984). نظریه سطح انطباق نقش مهمی در فرآیند ارزیابی از محیط و تجربه آن دارد. زیرا نتایج متفاوت در ارزیابی مؤثر از محیط‌ها را نمی‌توان با شیوه‌های کمی بررسی نمود. استفاده از تئوری سطح انطباق، ابزاری مفید برای درک و پیش‌بینی تفاوت‌های افراد در ارزیابی‌ها است. متناسب با نظریه سطح انطباق، معیار قضاوت‌های افراد و ارزیابی‌های آنها از محیط به نحوه توزیع تجارب موجود آنها وابسته است. مطابق با این نظریه، ارزیابی ویژگی‌های محیطی به صورت تجربه، چرخه‌ای از تغییرات است که به طور تدریجی و بر اساس تجربه محیطی ساکنان رخ می‌دهد که غیر سلسله‌مراتبی است و در نهایت، منجر به واکنش‌های عاطفی در ساکنان محیط می‌شود. بر این اساس، واکنش‌ها و ارزیابی عاطفی به تدریج نقاط لنگرگاهی را در ساکنان مشخص می‌کنند که این نقاط، مبنای تجربه‌های جدید از محیط هستند و چارچوب جدید مرجع ذهنی ساکنان از تغییر خصوصیات محیطی را شکل می‌دهند.

توجه به ماهیت قضاوت‌گونه آن، مستلزم درک فرآیند ارزیابی عاطفی از محیط است. در ادامه، فرآیند ارزیابی عاطفی از محیط شرح داده می‌شود.

۴-۲-۱. فرآیند ارزیابی عاطفی ساکنان

بعد ذهنی رضایتمندی وابسته به احساسات و عواطف افراد است و ارزش‌ها و توقعات فرهنگی اجتماعی آنها را نیز در برمی‌گیرد و در نهایت، منجر به تغییر رفتار در فرد می‌شود (Amerigo & Aragon, 1997). افراد، هنگامی که به ارزیابی ویژگی‌های یک محیط کالبدی می‌پردازند و آن را ادراک می‌کنند (بعد عینی رضایتمندی)، آن محیط را بیش از صفات فیزیکی‌اش ارزیابی کرده‌اند. در واقع، زمانی که فرد با احساساتی نظیر اینکه چقدر آن محیط دلگیر، جذاب، آرامش‌بخش، خوشایند و رضایتمند است، محیط را ارزیابی می‌کند، ویژگی‌های عاطفی آن را ارزیابی کرده است. این نوع قضاوت را می‌توان ارزیابی عاطفی نامید. ارزیابی عاطفی، قضاوتی درباره توانایی مکان برای تغییر و دگرگون کردن عواطف ساکنان است (Russell & Ulrich, 1984).

ارزیابی عاطفی، به ارزیابی عواطف و احساسات افراد در رابطه با صفات کالبدی محیط بر می‌گردد. بعد عاطفی در برگیرنده عواطف و هیجاناتی است که فرد با حضور در محیط احساس می‌کند. کیوو و همکاران، در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که ارزیابی عاطفی مثبت افراد از تغییرات خصوصیات کالبدی محیط، تأثیر مثبتی بر واکنش‌های رفتاری آنها دارد و رضایتمندی آنها را در پی خواهد داشت (Qu et al., 2011). مفهوم ارزیابی عاطفی محیط، عواطف و احساسات افراد را به عنوان واسطه‌ای میان محرک‌های محیطی و پاسخ‌های رفتاری افراد در نظر می‌گیرد که این عواطف، سبب اجتناب و یا نزدیکی افراد به محیط می‌شوند. گاهی اوقات تفاوت در ارزیابی افراد نسبت به یک محیط، تنها به دلیل ارزیابی عاطفی نیست، بلکه شاید به دلیل تغییرات در صحنه‌های تجربه شده توسط بیننده باشد. اگرچه در طول ارزیابی محیط، بسیاری از عناصر مهم، پایدار می‌مانند اما موقعیت بیننده اغلب، ثابت نیست. یک فرد، ممکن است در یک منطقه و یا ساختمان راه برود، محیط را از زوایای مختلفی درک کند و در نتیجه، سلسله‌ای از فضاهای مختلف را تجربه کند. پاسخ به یک

۵. بحث و یافته‌های پژوهش

رویکردهای ارزیابی رضایتمندی از محیط مسکونی به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند. دسته نخست، ارزیابی رضایتمندی به صورت کلی و دسته دوم، ارزیابی رضایتمندی بر اساس جنبه‌های مختلف است که یک عامل خاص را در بر می‌گیرد (Smrke et al., 2018). در ارزیابی کلی، از سؤالاتی واحد، برای سنجش رضایتمندی ساکنان از محیط مسکونی استفاده می‌کنند. در این روش، سؤالاتی یکسان از ساکنان پرسیده می‌شوند. در این رویکرد، به روش‌های تجربی و از طریق پرسش‌نامه به صورت کمی به بررسی رضایتمندی ساکنان از محیط سکونت‌شان پرداخته می‌شود. اما تعیین رضایتمندی ساکنان با روش‌های کمی از اعتبار مناسبی بر خوردار نیست. زیرا روش‌های کمی در ارزیابی احساسات مرتبط با سکونت، نتایج معناداری را نشان نمی‌دهند. پرسش‌هایی نظیر "تا چه حد راضی هستید؟" نمی‌توان به طور دقیق میزان رضایت ساکنان از محل سکونتشان را سنجید. در ارزیابی بر اساس یک معیار خاص، معمولاً بر یکی از سه جنبه تفاوت‌های فردی ساکنان، تغییرات ادراکی محیط کالبدی و یا خصوصیات رفتاری ساکنان تأکید می‌شود. اما تأکید بر هریک از این جنبه‌ها به تنهایی نمی‌تواند فرآیند ارزیابی رضایتمندی از محیط‌های مسکونی را پوشش دهد (Mridha, 2023). بنابراین، شناخت مؤلفه‌های مؤثر در فرآیند ارزیابی رضایتمندی مسکونی به منظور فهم چرایی فرآیند ارزیابی ضروری است.

بر خلاف پژوهش‌های پیشین، در خصوص فرآیند ارزیابی رضایتمندی در محیط مسکونی که یا به معرفی عوامل کالبدی فضایی مؤثر بر رضایتمندی ساکنان پرداخته و یا شاخص‌های مؤثر فردی در ارزیابی رضایتمندی را مد نظر قرار داده‌اند؛ پژوهش حاضر، به تبیین مؤلفه‌های مؤثر و تأثیرات آنها در ارزیابی رویکرد رضایتمندی در قالب چارچوبی مفهومی پرداخته است. فقدان تبیین مؤلفه‌های مؤثر در ارزیابی فرآیند رضایتمندی و تأثیرات آنها در رابطه با بهبود کیفیت در محیط‌های مسکونی مشهود است. وجه تمایز و همچنین از دیگر یافته‌های بدیع پژوهش حاضر، بیان مؤلفه‌های عینی و ذهنی فرآیند رضایتمندی است. در دیگر پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص ارزیابی رضایتمندی، تنها به طور سطحی، به جنبه‌های عینی و ذهنی بودن فرآیند رضایتمندی پرداخته

شده‌است و کمتر مؤلفه‌های مؤثر، تأثیرات آنها و نیز مکانیسم فرآیند ارزیابی رضایتمندی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در پژوهش حاضر، بر اساس تحلیل منابع پژوهش و نیز سنجش دیدگاه صاحب‌نظران به این مهم، پرداخته شده است. با توجه به تحلیل محتوای متون انجام شده به منظور پاسخ به مسئله تحقیق، داده‌های به‌دست آمده در سه دسته مجزا کدگذاری و مقوله‌بندی شدند. دسته‌بندی صورت گرفته، چنین است: ۱- مؤلفه‌های مؤثر در تجربه‌های تغییرات کالبدی محیط توسط ساکنان، ۲- فرآیند ارزیابی عاطفی ساکنان به منظور درک واکنش‌های عاطفی ساکنان و پاسخ به تغییرات کالبدی محیط و ۳- مؤلفه‌های تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان. در ادامه، داده‌های به‌دست آمده از طریق مصاحبه‌ها به صورت تجمعی نیز در این سه دسته مرتب شدند و فراوانی آنها مورد سنجش قرار گرفت. مواردی که به‌طور مکرر در داده‌ها تکرار شدند و به عبارت دیگر، به اشباع اطلاعاتی رسیدند، ملاک تحلیل نهایی محققان پژوهش حاضر، قرار گرفتند. بررسی‌هایی که در قالب مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته متعاقب مطالعات مفصل اسنادی و کتابخانه‌ای صورت پذیرفت، در مقیاس گسترده و به عبارتی در مفاهیم کلیدی پژوهش، تغییر اساسی ایجاد نکرد و تنها به غنی‌سازی، تکمیل و تدقیق اطلاعات به‌دست آمده، کمک کرد. در رابطه با تعیین مؤلفه‌های مرتبط با تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران، شاخص‌های سن، جنسیت، تحصیلات و ترکیب خانوار در دسته مؤلفه‌های مرتبط با تفاوت‌های فردی قرار گرفتند و شاخص‌های مالکیت، شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی و سابقه سکونت در دسته مؤلفه‌های تفاوت‌های محیطی طبقه‌بندی شدند.

شایان ذکر است که مکانیسم فرآیند ارزیابی رضایتمندی بر گرفته از تحلیل محتوای منابع پژوهش، توسط همه مصاحبه‌شوندگان به طور کامل مورد تصدیق قرار گرفت. بنابراین، فرآیند ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی را می‌توان به دو مرحله تقسیم کرد: در مرحله اول به درک چرایی مؤلفه‌های تجربه تغییرات کالبدی محیط توسط ساکنان پرداخته می‌شود و در مرحله دوم بر واکنش‌های عاطفی ساکنان به تغییرات به وجود آمده در خصوصیات محیطی مسکونی توجه می‌شود که در انجام این فرآیند، دقت

به تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان نیز امری ضروری است (جدول ۱). در تداوم درک این فرآیند مستمر است که ارزیابی فرآیند رضایتمندی در محیط‌های مسکونی شکل می‌گیرد. بنابراین، به منظور شناخت مؤلفه‌های مؤثر در ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی و چارچوب بر گرفته از این مؤلفه‌ها، توجه به مراحل زیر، به ترتیب ضروری است:

۱- مرحله اول از فرآیند ارزیابی رضایتمندی در محیط‌های مسکونی از تجربه تغییرات کالبدی محیط توسط ساکنان تشکیل می‌شود. این مرحله از فرآیند، ارزیابی رضایتمندی، مؤلفه‌های قابلیت محیط، خود گسترده ساکنان و اهمیت محیط زندگی برای ساکنان را در بر می‌گیرد. تأثیرات این مؤلفه‌ها در ارزیابی رویکرد رضایتمندی در محیط‌های مسکونی، منجر به ظهور ارزش‌های محیط برای ساکنان می‌شود و چارچوب اولیه ذهنی ساکنان از تغییرات خصوصیات کالبدی محیط را شکل می‌دهد.

۲- مرحله دوم از فرآیند ارزیابی رضایتمندی، ارزیابی عاطفی ساکنان نسبت به تغییرات کالبدی جدید را در بر می‌گیرد که منجر به واکنش‌های عاطفی آنها به تغییرات خصوصیات و ویژگی‌های کالبدی محیطی می‌شود. درک فرآیند ارزیابی عاطفی ساکنان، مستلزم توجه به نظریه سطح انطباق است. این نظریه، در حقیقت بیان می‌کند که قضاوت‌های ادراکی افراد از محیط پیرامون، متغیر است. بنابراین ادراک ویژگی‌های محیطی برای افراد متفاوت، یکسان نیست و تجربه‌های ذهنی جدیدی برای هر یک از افراد وجود دارد. تأثیرات مرحله دوم در ارزیابی رویکرد رضایتمندی، موجب تشکیل چارچوب مرجع ذهنی جدید، تعریف نقاط لنگرگاهی ذهنی و تغییر سطح انطباق در ساکنان می‌شود که در نهایت، تغییر رفتار ساکنان و رضایتمندی آنها را در پی دارد.

ارزیابی رضایتمندی از محیط‌های مسکونی فرآیندی پیچیده است و تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله محیط انتخابی، ساکنان، فرهنگ آنها و از همه مهم‌تر، تفاوت‌های فردی قرار می‌گیرد (Abidin et al., 2019). رویکرد رضایتمندی، ماهیتی مرکب و چند بُعدی دارد. ارزیابی رضایتمندی در محیط مسکونی، وابسته به عوامل متعددی است و تنها، تغییرات کالبدی محیط و ارزیابی عاطفی افراد از این تغییرات را در بر نمی‌گیرد. آنچه در ارتباط با فرآیند ارزیابی رضایتمندی در

محیط‌های مسکونی قابل توجه است، توجه به تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان است. تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان در ارزیابی رویکرد رضایتمندی تأثیرات قابل توجهی دارند که عدم توجه به آنها موجب عدم تحلیل مناسب رفتاری ساکنان و در نتیجه، ناشناخته ماندن رضایتمندی آنها از محیط‌های کالبدی مصنوع می‌شود. در پژوهش حاضر، تفاوت‌های فردی و محیطی ساکنان، مؤلفه‌هایی از جمله سن، جنسیت، تحصیلات و ترکیب خانوار، مالکیت، شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی و سابقه سکونت را در بر می‌گیرد. این مؤلفه‌ها موجب تجربه متفاوت افراد از رضایتمندی در محیط‌های مسکونی می‌شود.

در ادامه، (جدول ۱)، مؤلفه‌های مؤثر بر ارزیابی رضایتمندی مسکونی و تأثیرات و ویژگی‌های هر یک از مؤلفه‌ها، بر اساس تحلیل محتوای منابع و مصاحبه با صاحب‌نظران، بیان می‌شود

۶. نتیجه‌گیری پژوهش

ارزیابی فرآیند رضایتمندی در محیط‌های مسکونی، طیف گسترده‌ای از مؤلفه‌های کالبدی، اجتماعی و احساسی/عاطفی را در بر می‌گیرد (شکل ۳). مرور تحلیلی بر مباحث مطرح شده، نشان می‌دهد که ارزیابی فرآیند رضایتمندی در ارتباط با تجربه تغییرات کالبدی در محیط توسط ساکنان و واکنش‌های عاطفی آنها در قالب در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی و محیطی، رخ می‌دهد. بنابراین، به منظور یافتن مؤلفه‌های مؤثر در ارزیابی فرآیند رضایتمندی و چارچوبی مناسب، پرداختن به چالش‌های فوق امری ضروری است؛ تا بر اساس چالش‌های بیان شده، مؤلفه‌های مؤثر و نیز چارچوب مفهومی مناسبی در خصوص ارزیابی فرآیند رضایتمندی مسکونی تدوین شود. زمانی که تغییراتی در محیط کالبدی پیرامون افراد رخ می‌دهد، این تغییرات سبب دگرگونی در قابلیت‌های محیط می‌شوند و تجربه محیطی ساکنان را تغییر می‌دهند. ادراک این محرک‌ها و خصوصیات کالبدی محیط در ساکنان، موجب شکل‌گیری و تثبیت خود گسترده می‌شود. این امر، اهمیت محیط را برای ساکنان افزایش می‌دهد و در نهایت، چارچوب ذهنی اولیه آنها را نسبت به تغییرات کالبدی، بر اساس خصوصیات ادراک شده و نیز تمایزات به وجود آمده،

جدول ۱: مؤلفه‌های مؤثر بر ارزیابی رضایتمندی مسکونی و شاخص‌های هریک

مفاهیم کلیدی	مفاهیم و شاخص‌ها	تبیین چارچوب فرآیند ارزیابی رضایتمندی مسکونی با تکیه بر مؤلفه‌های عینی و ذهنی	
		معیار ارزیابی	مؤلفه‌های ارزیابی رضایتمندی مسکونی
تغییر تجربه محیطی ساکنان	ویژگی‌های بالقوه موجود در محیط کالبدی را از طریق وجوه کیفی فضا پدید می‌آورد. تغییر در قابلیت یک محیط، تجربه محیطی ساکنان را تغییر می‌دهد.	قابلیت محیط	رضایتمندی مسکونی
تثبیت خود گسترده	تجربه متوالی تغییرات، موجب تغییر تدریجی استانداردهای ذهنی ساکنان و تثبیت خودگسترده می‌شود. تثبیت خودگسترده ساکنان نسبت به محیط پیرامون موجب ظهور ارزش‌های آن محیط برای ساکنان می‌شود.	خود گسترده	
شکل‌گیری اولیه چارچوب ذهنی ساکنان	اهمیت محیط‌ها برای ساکنان، بر اساس دو مؤلفه هویت مکان و تفاوت‌های فردی پدیدار می‌شود و سبب شکل‌گیری اولیه چارچوب ذهنی افراد از تغییرات به وجود آمده در محیط می‌شود.	اهمیت محیط زندگی برای ساکنان	
شکل‌گیری چارچوب جدید ذهنی ساکنان و نقاط لنگرگاهی	تغییرات به وجود آمده در محیط کالبدی سبب واکنش عاطفی ساکنان می‌شود. این واکنش‌ها بر اساس نظریه سطح انطباق، چارچوب مرجع ذهنی ساکنان را تغییر می‌دهند و موجب شکل‌گیری نقاط لنگرگاهی جدید ذهنی در افراد می‌شوند.	واکنش عاطفی ساکنان نسبت به تغییرات	
توجه به تفاوت‌های فردی ساکنان	مؤلفه‌های سن، جنسیت، تحصیلات و ترکیب خانوار تعریف می‌شود.	تفاوت‌های فردی	
توجه به تفاوت‌های محیطی ساکنان	مؤلفه‌های مالکیت، شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی و سابقه سکونت تعریف می‌شود.	تفاوت‌های محیطی	

شکل می‌دهد.

ارزیابی فرآیند رضایتمندی در محیط‌های مسکونی یک مفهوم عینی - ذهنی محسوب می‌شود و از ارزیابی آنچه ذهنی و درونی است، حاصل می‌شود. ارزیابی فرآیند رضایتمندی نباید تنها بر پایه مطالعه تجربه تغییرات کالبدی ساکنان صورت گیرد؛ بلکه باید متکی بر دیدگاه ساکنان هم باشد. تأثیرات خصوصیات کالبدی موجب واکنش‌های عاطفی در ساکنان می‌شود که این واکنش‌ها، رفتارهای ساکنان و به دنبال آن، رضایتمندی آنها را از محیط مسکونی مشخص می‌کند. تجربه تغییرات کالبدی در محیط، موجب ایجاد واکنش‌های عاطفی در ساکنان می‌شود که بر اساس تغییرات کالبدی جدید صورت می‌گیرد. این واکنش‌ها موجب تغییر سطح انطباق در ساکنان می‌شود که تغییر نقاط لنگرگاهی ذهنی و همچنین تشکیل چارچوب مرجع ذهنی در آنها را در پی دارد. تغییر نقاط لنگرگاهی ذهنی موجب تغییر سطح انطباق ساکنان و تنظیم

نگرش و در نهایت، تغییر رفتار در ساکنان می‌شود.

سپاسگزاری

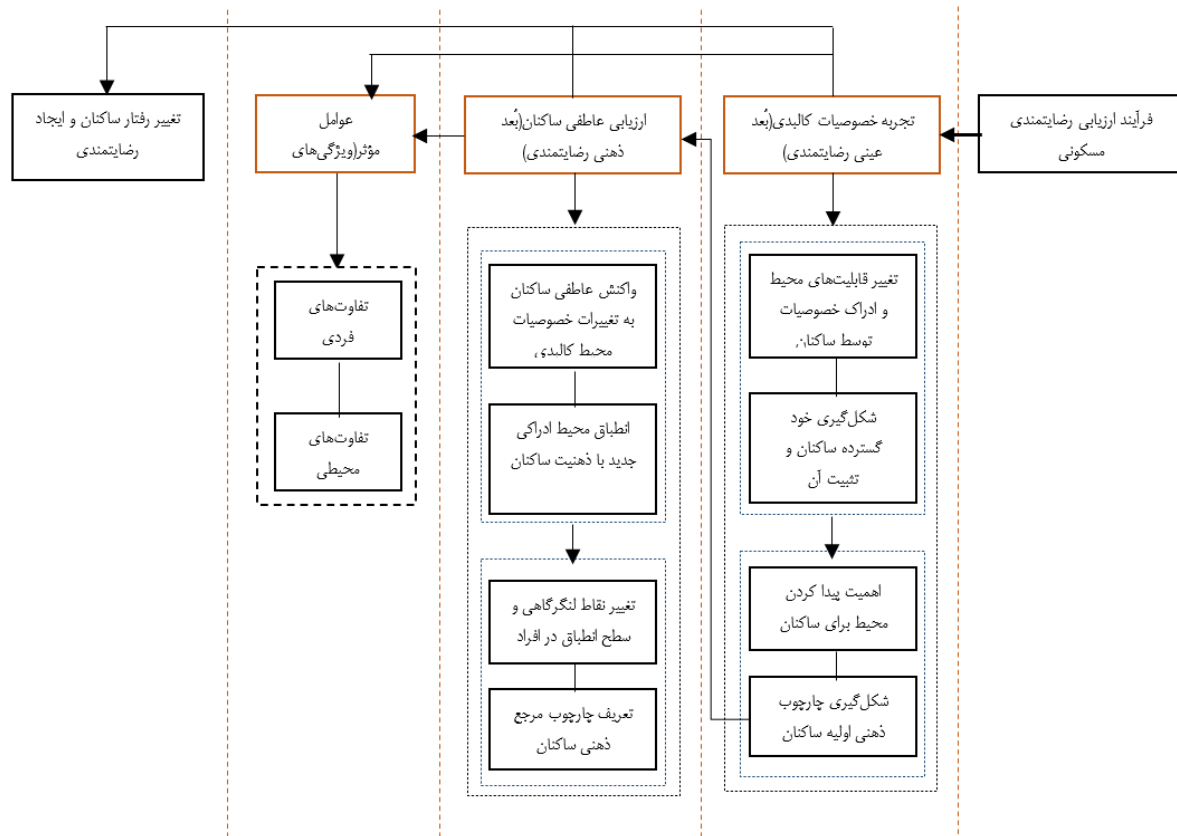
این مقاله مستخرج از رساله دکتری معماری نویسنده اول با عنوان: "ارزیابی رضایتمندی ساکنان در مسکن آپارتمانی با تکیه بر مؤلفه‌های فضامندی (مطالعه موردی: آپارتمان‌های متداول شهر بروجرد)" است که با راهنمایی نویسنده دوم در دانشگاه هنر اصفهان، انجام شده‌است.

پی نوشت

1 - Extended-self

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: نویسنده اول مسئول نگارش پیش‌نویس مقاله و تدوین مفهوم اصلی آن بوده است. نویسنده دوم نیز وظیفه بررسی، ویرایش و بهبود کلی مقاله را بر عهده داشته است.

شکل ۳: تأثیرات مؤلفه‌های مؤثر بر فرآیند ارزیابی رضایتمندی ساکنان

Abizadeh, S. (2023). Investigating Pedestrian Criteria to Improve the Quality of Urban Space with Historical-Cultural Focus (Case Study: Esfari Pedestrian Passage in the Historical Context of Ardebil City). *Culture of Islamic Architecture and Urbanism Journal*, 8(1), 139-159.

Aigbavboa, C., & Thwala, W. (2016). A Notional Appraisal of the Bases of housing satisfaction. *International Journal for Housing Science & Its Applications*, 40(2): 39-65.

Afshari, Mohsen. (2022). "The Components of the Meanings of Dwelling and its Spatial Organization." *Journal of Iranian Architecture Studies*. 9(17): 237-251, [in Persian].

Amérigo, M., & Aragones, J. I. (1997). A theoretical and methodological approach to the study of residential satisfaction. *Journal of environmental psychology*, 17(1), 47-57.

تضاد منافع، حمایت مالی

این مقاله فاقد هرگونه تعارض منافی است و این مقاله هیچ حامی مالی و معنوی نداشته است.

دسترسی به داده ها و مواد

مجموعه داده‌های مورد استفاده در طول پژوهش حاضر از طریق درخواست منطقی از نویسنده مسئول قابل دسترسی هستند.

References

Abidin, N. Z., Abdullah, M. I., Basrah, N., & Alias, M. N. (2019, November). Residential satisfaction: Literature review and a conceptual framework. In *IOP conference series: Earth and environmental science*, 385(1): 20-40.

منابع

- Charkhchian, M. (2019). Comparative Study on Housing Satisfaction in Different Communities Case studies: Ferdosi, Daneshgah and Poonak communities in Qazvin. *Journal of Geography and Planning*, 23(67): 109-128, [in Persian].
- Dekker, Karien, Sjoerd De Vos, Sako Musterd, and Ronald Van Kempen. (2011). "Residential satisfaction in housing estates in European cities: A multi-level research approach." *Housing Studies*, 26(4): 479-499.
- Dror, I. E., & Harnad, S. (2008). *Cognition distributed: How cognitive technology extends our minds* (Vol. 16). John Benjamins Publishing.
- Dwyer, L., Chen, N., & Lee, J. (2019). The role of place attachment in tourism research. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 36(5): 645-652.
- Ghosh, S. (2006). *Residential Differentiation. Mobility and Satisfaction*.
- Gu, H., & Ryan, C. (2008). Place attachment, identity and community impacts of tourism—the case of a Beijing hutong. *Tourism management*, 29(4): 637-647.
- Hull IV, R. B. (1992). Image congruity, place attachment and community design. *Journal of Architectural and Planning Research*: 181-192.
- Johnson, A. (2018). Visualization Techniques, Human Perception and The Built Environment. *Built Environment Research Papers*, 2(2): 93-103.
- Kabisch, S., Poessneck, J., Soeding, M., & Schlink, U. (2022). Measuring residential satisfaction over time: results from a unique long-term study of a large housing estate. *Housing Studies*, 37(10): 1858-1876.
- Källström, L., & Hultman, J. (2019). Place satisfaction revisited: residents' perceptions of "a good place to live". *Journal of Place Management and Development*, 12(3): 274-290.
- Kazemi, A., & Behzadfar, M. (2013). Recognizing the System of Environmental Meanings in Historical Environments with an Emphasis on Social Developments. *Journal of Urban Studies*, 2(6): 75-87, [in Persian].
- Aminian, L. (2019). *Modelling and measuring quality of urban life: Housing, neighbourhood, transport and job*. Phd Thesis, Technische Universiteit Eindhoven.
- Aragonés, J. I., Amérigo, M., & Pérez-López, R. (2017). Residential satisfaction and quality of life. *Handbook of environmental psychology and quality of life research*: 311-328.
- Aslanian, Y., Zabihi, H., & Rahbarimanesh, K. (2020). Structuralism of the Concept of Housing Satisfaction with the Approach of Phenomenological Philosophy; (Case study, Qajar House of Shaykh al-Islam and Several Residential Complexes in Zanjan). *Islamic Art Studies*, 16(37): 28-46, [in Persian].
- Barzegaran, M. (2020). *Evaluating the impact of neighborhood attributes on residents' place attachment* (Doctoral dissertation, Queensland University of Technology).
- Belk, R. W. (1988). Possessions and the extended self. *Journal of consumer research*, 15(2): 139-168.
- Bonaiuto, M., Fornara, F., & Bonnes, M. (2006). Perceived residential environment quality in middle- and low-extension Italian cities. *European Review of Applied Psychology*, 56(1): 23-34.
- Bonaiuto, M., & Bonnes, M. (2003). Residential satisfaction in the urban environment within the UNESCO-MAB Rome Project. In *Residential environments: Choice, satisfaction, and behavior* (pp. 101-133).
- Broto, V. C., Burningham, K., Carter, C., & Elghali, L. (2010). Stigma and attachment: performance of identity in an environmentally degraded place. *Society and Natural Resources*, 23(10): 952-968.
- Brody, S., Highfield, W.E., & Alston, L. (2004). Does Location Matter? Measuring Environmental Perceptions of Creeks in Two San Antonio Watersheds. *Journal of Environment and Behavior*, 36(2): 223-250.
- Canter, D. (1977). *The Psychology of Place*.
- Carmona, M., Heath, T., Tiesdell, S., & Taner, O. (2010). *Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, London::Routledge.
- Casakin, H., & Billig, M. (2009). Effect of settlement size and religiosity on sense of place in communal settlements. *Environment and behavior*, 41(6), 821-835.

- Nasar, J.L. (2011). Environment Psychology and Urban Design, In: Companion to Urban Design, Edited by Tridib Banerjee, London: Routledge.
- Neisser, U. (2003). Cognitive Psychology, In: The History of Psychology: Fundamental Questions, New York: Oxford University Press.
- Pendar, H., & Zekavat, K. (2017). Rethinking In The Residential Environment's Physical Changes' Pace From Resident's Point Of View A Case Study In Niavaran Neighborhood, Tehran, Iran. The Monthly Scientific Journal Of Bagh-e Nazar, 13(45): 27-42, [In Persian].
- Peng, J., Strijker, D., & Wu, Q. (2020). Place identity: How far have we come in exploring its meanings?. Frontiers in psychology, 11, 294.
- Pour Ahmad, A., Ghorbani, R., Farhadi, E., & Doorudinia, A. (2016). A Comparative Evaluation of Life Quality in Residential Neighborhoods, (Case Study: Kamyaran City). Geographical Urban Planning Research (GUPR), 4(4): 519-548.
- Pourdehimi, Shahram & Nourtaghani, Abdolmajid. (2013). Housing and Identity Study on the mechanisms of interaction between dweller's identity and residential environment. JHRE. 32(141): 3-18, [in Persian].
- Qu, H., Kim, L. H., & Im, H. H. (2011). A model of destination branding: Integrating the concepts of the branding and destination image. Tourism management, 32(3): 465-476.
- Rafieian, M., Ajilian, S., & Ahgasafari, A. (2016). Principles, dimensions and variables concerning the residential satisfaction in Mehr housing project (the case study of Mehregan town). Motaleate Shahri, 5(19): 27-36. [in Persian].
- Rapoport, A. (2005). Culture Architecture and Design Lock Science. USA: Publishing Company. Inc. Chicago.
- Reshad, L. (2021). Perception of nature in Gajar-era houses in Tabriz. Culture of Islamic Architecture and Urbanism Journal, 6(1): 1-17.
- Rezaei Khaboushan, R., & Nemat Mehr, M. A. (2021). Spatial Planning to Improve the Quality of the Housing Environment based on an Assessment of Residents' Satisfaction; Case Study Hesa Mehr Housing, Pardis New Town. Soffeh, 31(3): 79-96, [in Persian].
- Keall, M., Baker, M. G., Howden-Chapman, P., Cunningham, M., & Ormandy, D. (2010). Assessing housing quality and its impact on health, safety and sustainability. Journal of Epidemiology & Community Health, 64(9): 765-771.
- Kim, J., & Kaplan, R. (2004). Physical and psychological factors in sense of community: New urbanist Kentlands and nearby Orchard Village. Environment and behavior, 36(3): 313-340.
- Lang, J. (2007). Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design, lated)A.R. Einifar, Trans. Tehran: University of Tehran Press.
- Li, B., Jin, C., Jansen, S. J., van der Heijden, H., & Boelhouwer, P. (2023). Understanding the relationship between residential environment, social exclusion, and life satisfaction of private renters in Shenzhen. Journal of Housing and the Built Environment, 38(4): 2449-2472.
- Maier, J. R., Fadel, G. M., & Battisto, D. G. (2009). An affordance-based approach to architectural theory, design, and practice. Design Studies, 30(4): 393-414.
- Mahachi, J. (2021). Development of a construction quality assessment tool for houses in South Africa. Acta Structilia, 28(1): 91-116.
- Mohajer, E., Azemati, H., & Movahed, K. (2021). Dimensions Affecting Self-Actualization in Residential Complexes from the Perspective of Experts. Culture of Islamic Architecture and Urbanism Journal, 6(2): 191-210.
- Motalebi, G. H. (2006). A human-based approach to form-making principles of urban spaces.
- Mridha, M. (2023). Looking through the Models: A Critical Review of Residential Satisfaction. Buildings, 13(5), 1183.
- Nadoomi, R., Sharghi, A., Saleh Sedghpour, B., & Sheybani, M. (2022). Reconstruction, Reliability, Validity and Normalization of Abbreviated Form of Residential Satisfaction Assessment Tool. Journal of Sustainable Architecture and Urban Design, 10(2): 1-16, [in Persian].
- Nasar, J.L. (1998). The Evaluative Image of the City, Thousand Oak, CA: Sage.

- Van Poll, R. (1997). The Perceived Quality of the Urban Residential Environment A MultiAttribute Evaluation. PhD Dissertation, Gronigen University.
- Vischer, Jacqueline C. (2008). "Towards a user-centred theory of the built environment." Building research & information, 36(3): 231-240.
- Wang, D., & Wang, F. (2016). Contributions of the usage and affective experience of the residential environment to residential satisfaction. Housing Studies, 31(1): 42-60.
- Williams, D. R., & Roggenbuck, J. W. (1989, October). Measuring place attachment: Some preliminary results. In NRPA symposium on leisure research, San Antonio, TX (Vol. 9).
- Wynveen, C. J., Schneider, I. E., Cottrell, S., Arnberger, A., Schlueter, A. C., & Von Ruschkowski, E. (2017). Comparing the validity and reliability of place attachment across cultures. Society & Natural Resources, 30(11): 1389-1403.
- ابی‌زاده، سامان. (۱۴۰۲). بررسی معیارهای پیاده‌مداری در جهت ارتقای کیفیت فضای شهری با محوریت تاریخی-فرهنگی (مطالعه موردی: پیاده‌راه اسفیرس در بافت تاریخی شهر اردبیل)، فصلنامه فرهنگ معماری و شهرسازی، ۸(۱): ۱۵۹-۱۳۹.
- افشاری، محسن. (۱۳۹۹). تبیین مؤلفه‌ها و پرسش‌نامه معانی سکونت و انتظام فضاهاى زندگى، مطالعات معماری ایران، ۹(۱۷): ۲۵۱-۲۳۷.
- اصلانیان، یاشار؛ ذبیحی، حسین؛ و رهبری منش، کمال. (۱۳۹۹). ساختارشناسی مفهوم رضایتمندی مسکن با رویکرد فلسفه پدیدارشناسی (نمونه موردی، خانه قاجاری شیخ‌الاسلام و چند مجتمع مسکونی در زنجان، مطالعات هنر اسلامی. ۱۶(۳۷): ۴۶-۲۸.
- چرخچیان، مریم. (۱۳۹۸). مقایسه رضایتمندی از فضاهاى مسکونی در محلات نمونه موردی: سه محله فردوسی، دانشگاه و پونک در قزوین، نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۳(۶۷): ۱۲۸-۱۰۹.
- کاظمی، علی؛ و بهزادفر، مصطفی. (۱۳۹۲). بازشناسی نظام معانی محیطی در محیط‌های تاریخی با تأکید بر تحولات اجتماعی مخاطبان (مطالعه موردی: محله صیقلان رشت)، مطالعات شهری، ۲(۶): ۸۷-۷۵.
- Rönn, M. (2011). Architectural Quality in Competitions: A dialogue based assessment of design proposals. FORMakademisk, 4(1): 100-115.
- Russell, J. A., & Lanius, U. F. (1984). Adaptation level and the affective appraisal of environments. Journal of Environmental Psychology, 4(2): 119-135.
- Salama, A. M., Salingaros, N. A., & MacLean, L. (2023). A multimodal appraisal of Zaha Hadid's Glasgow Riverside Museum—criticism, performance evaluation, and habitability. Buildings, 13(1): 173-198.
- Santos, M.P (2009). Perceptions of the Built Environment in Relation to Physical Activity in Portuguese adolescents. Journal of Health & Place, 15(7): 548-552.
- Sakariyau, J. K., Muhammad, S. M., Bello, M. U., Aliyu, A. A., & AbdulRazak, R. (2023). Socio-Economic Characteristics of Households Determining Housing Satisfaction in Bauchi Metropolis, Bauchi State, Nigeria. International Journal of Real Estate Studies, 17(1): 59-69.
- Smrke, U., Blenkuš, M., & Sočan, G. (2018). Residential satisfaction questionnaires: A systematic review. Urbani izziv, 29(2): 67-82.
- Strauss, A., & Corbin, J. (2018). Basics of Qualitative Research; Techniques and Stages of Grounded Theory Generation. Translated by Ibrahim Afshar, Ney Publications, [in Persian].
- TaherTolo Del, M., M., J., & sadat, S. A. (2020). The Effect of Mental, Behavioral and Physical Factors of Sense of Place on Residential Satisfaction. Journal of Sustainable Architecture and Urban Design, 8(1): 165-182, [in Persian].
- Teck-Hong, T. (2012). Housing satisfaction in medium-and high-cost housing: The case of Greater Kuala Lumpur, Malaysia. Habitat International, 36(1): 108-116.
- Thorleifsdottir, K. (2008). Neighborhood design: Associations between suburban neighborhood morphology and children's outdoor, out-of-school, physical activities. North Carolina State University.
- Twigger-Ross, C. L., & Uzzell, D. L. (1996). Place and identity processes. Journal of environmental psychology, 16(3): 205-220.

مهاجر، الهه؛ عظمتی، حمیدرضا؛ و موحد، خسرو. (۱۴۰۰). ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی از نگاه متخصصان، فصلنامه فرهنگ معماری و شهرسازی، ۱۹۱-۲۱۰: (۲)۶.

ندومی، راحیل؛ شرقی، علی؛ صالح صدق پور، بهرام؛ و شیبانی، مهدی. (۱۴۰۱). بازساخت، پایاسازی، رواسازی و هنجاریابی فرم کوتاه شده آزمون رضایتمندی سکونتی، معماری و شهرسازی پایدار، ۱۰(۲): ۱-۱۶.

پندار، هادی؛ و ذکاوت، کامران. (۱۳۹۵). بازاندیشی در سرعت دگردیسی کالبدی محیط‌های مسکونی از منظر ساکنان (محلۀ نیاوران تهران)، باغ نظر، ۱۳(۴۵): ۲۷-۴۲.

پوراحمد، احمد؛ قربانی، رامین؛ فرهادی، ابراهیم و همکاران. (۱۳۹۵). ارزیابی تطبیقی شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات مسکونی (مطالعه موردی: شهر کامیاران)، پژوهش‌های جغرافیای برنامه ریزی شهری، ۴(۴): ۵۴۸-۵۱۹.

پوردیهیمی، شهرام؛ و نورتقانی، عبدالمجید. (۱۳۹۲). هویت و مسکن؛ بررسی ساز و کار تعامل هویت ساکنان و محیط مسکونی، مسکن محیط روستا، ش ۱۴۱: ۱۷-۳.

رفعیان، مجتبی؛ آجیلیان، شیوا؛ و آقاصفری، عارف. (۱۳۹۵). اصول، ابعاد و متغیرهای رضایتمندی سکونتی در برنامه‌ریزی مسکن مهر (نمونه موردی: شهرک مهرگان، فصلنامه مطالعات شهری، ۵(۱۹): ۳۶-۲۷.

رشاد، لاله. (۱۴۰۰). ادراک طبیعت در خانه‌های دوره قاجار شهر تبریز، فصلنامه فرهنگ معماری و شهرسازی، ۱۶(۱): ۱-۱۷.

رضایی خوشان، رضا؛ و نعمتی مهر، مرجان. (۱۴۰۰). برنامه‌ریزی فضایی ارتقای کیفیت محیط مسکونی مبتنی بر نتایج ارزیابی رضایتمندی ساکنان مورد پژوهش: مسکن مهر شهر جدید پردیس، صفه، ۳۱(۳): ۷۹-۹۶.

استراوس، انسلم؛ و جولیت کرین. (۱۳۹۸). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. تهران: نشر نی.

طاهر طلوع دل، محمد صادق؛ مهدی نژاد، جمال الدین؛ و سادات، سیده اشرف. (۱۳۹۹). تأثیر مؤلفه‌های معنایی، رفتاری و کالبدی حس مکان در رضایتمندی سکونتی، معماری و شهرسازی پایدار، ۸(۱): ۱۶۵-۱۸۲.

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است